

Əfqanıstan musiqi mədəniyyəti

Əfqanıstan musiqi mədəniyyəti zəngin və uzun bir tarixə malikdir. Artıq müasir Əfqanıstan şimal bölgəsinə daxil 1-ci minilliyin 1-ci yarısında musiqi dini ayinlər ibarət hissəsi idi. Bu musiqi güclü Kushan imperiyasının sənətinin yüksək səviyyəsinə çatmışdır. Tədricən, hökmdarlarının qəhrəmanlıq əməlləri mədh edilməyə başlanılırdı. Musiqi məhkəmə sənətinin inkişaf feodalizm inkişafı ilə yanaşı fəaliyyət göstərirdi.

Əfqanıstanda xalq musiqisinin ənənələri hələ də istifadə edilməkdədir. Xalq musiqi mahnı və rəqs ilə müşayiət, həmçinin müstəqil sənət forması kimi toylarda həyata keçirilir. Xüsusilə məşhur qəhrəmanlıq mahnıları və milli mahnılar müstəqilliyi üçün mübarizə tərənnümü kimi nümayiş olunur. Mahnıları adətən ayrı-ayrı (kişi və qadın) təşkil edilir.

Əfqanıstanın məşhur simli musiqi alətləri (dombra, tambur, Setar) və simli alətləri (rubob), nəfəsli (fleyta və Surna), zərb (nağara, dhol, cymbals), klaviatura (Harmony) və simli yay (gidzhak) yoluq.

Ukrayna ilə bağlı məşhur musiqisi "Radio Əfqanıstanda" adlanırdı. Onun səyləri sayəsində ölkə ilk peşəkar orkestrləri və Əfqanıstan müğənniləri yeni nəsil yaratdı. İfaçıları arasında əvvəllər qadınlar olmazdı. İlk professional musiqinin ifaçısı məhz qadın olsada bu o dövr üçün heç də yaxşı qarşılanmadı. Lakin sonralar cəmiyyətdə dəyişiklik baş verərək, bir çox qadınlar bu missiyanı yerinə yetirməyə başladı.

Tamaşaçı Hindistan və Pakistan filmlərdən Tacik mahnıları və melodiyaları məşhur Pashtun musiqi idi.

Taliban Kabildə qurulmadan əvvəl Əfqan musiqi əsas mərkəzi hesab edilmişdir. Lakin, İslam radikallarının, rəqsin qadağa qoyulması, musiqi alətləri və səs effektlərinin qurulması bu baxımdan "yad" aradan qaldırılması üçün çalışılmışdır. Taliban süqutundan sonra Əfqan musiqi səhnəsində, yenidən canlanmağa başladı. Radio və televiziya musiqi proqramları bərpa edilməyə başladı və bəzi qrupları (məsələn, "Kabul Ensemble"), bir çox ölkələrdə gəzdi.

Əfqan Klassik musiqisi professional musiqi adlanır. Şimali Hindistan klassik musiqi instrumental və vokal rəqs ragas, eləcə də Tarana və Gazel daxildir.

Əfqan musiqisi Hindistan raqalarından musiqisindən fərqli olaraq, ritm daha çox diqqət yetirilir və adətən tabla və ya yerli zerbaghali, dayra ya dohol, bütün zərbli alətlər ilə ifa olunur. Əfqan klassik alətləri dutar, Sitar, Dilruba, tambur, ghichak və Rubab kimi alətlər daxildir.

Əfqanıstanın klassik xanəndə Şimali Hindistan klassik musiqi müğənnilərindən biridir Patiala Gharana və həmçinin Ustad Bade Ghulam Ali Khan müasir Hindistan və Pakistan tanınmış ifaçılarından Məhəmməd Hüseyn Sarahang (1924-1983) daxildir. Onun tərkibi "Pai Ashk" Hindi film Mera Saya mövzusunda mahnı istifadə edilmişdir. Ubaidullah Jan Kandaharai Əfqanıstanın cənubundakı bölgədə Pashto musiqi padşahı kimi qəbul edilir. O, Qəndəhar-Quetta rayonlarında əsasən Pashtuns tərəfindən 1980-ci ildə vəfat etmiş, lakin onun

musiqisi hələ dünyanın çox Pashtun diasporu tərəfindən istifadə olunur. Digər klassik xanəndə Ustad Qasim, Ustad Rahim Bakhsh və Ustad Nato adlarının da qeyd etmək olar.

Rübab Əfqanıstanda ən geniş yayılmış alətlərinə biridir. Hindistan Sarod carçı rübab bəzən Əfqanıstan milli aləti hesab olunur və "alətlərin aslanı" adlanır. Bir rəyçi bu aləti "100 il əvvəl Piedmont Yaxın Şərq sələfi" kimi səslənməsini iddia edir. Rübab alətinə fərqlilik verən tut, oyma cüt kameralı orqan ilə seçilməsidir. Bu üç əsas strings və fil sümüyü, sümük və ya ağacdan hazırlanır.

Dombura xüsusilə şimal Tajiks və ölkənin mərkəzi hissəsində Hazaralar arasında məşhur xalq alətidir. Görkəmli Əfqan dombura oyunçular Dilagha Surood, Naseer Parwani, Mir Maftoon, Safdar Tawkloi və Rəcəb Haideri daxildir. Dombura bir zərbənin köməyi ilə vuraraq ses effektinin yaranması ilə ifa olunur. İki strings (müasir dövrdə) neylon və ya bağırsaqdan yaranır. Digər hissələri ağacın qalın tərəfində səs üçün dəşiklərin açılmasından meydana gəlir. Bu hər hansı bir lak və ya Zımpara və hətta bütün digər Əfqan alətlərinə verilən bəzək kimidir.

Müasir ifaçıları Essa Kassemi, Homayun Sakhi, və Məhəmməd Rahim Khushnawaz və hal-hazırda Sərdar Mado, Məhəmməd Ömər kimi ifaçıları daxildir.

1925-ci ildə Əfqanıstanda radio yayımı başladı. Onun stansiyası Radio Kabul bütün ölkə də məşhur musiqilə daha əhəmiyyətli artım başlamışdı. Lakin 1929 yayım məhv edildi. 1951-ci ildə Radio da canlı oxumaq üçün ilk əfqan qadın

Parwin oldu., sonra eşqi adı qazanıb .Məşhur qadın müğənnilərindən biridə Fəridə Mahwash dir. O hetta sonralar (Master) adıda qazanmışdır. 1977-ci ildə "O Bacheh" də böyük bir hit idi.Həmçinin o pop müğənnilərindən "bəlkə də ən görkəmli"si idi.

Radio ölkədə adi olduqda məşhur Modern musiqi 1950-ci ilə qədər yarana bilmədi. Onlar da Əfqanıstan və Hindistan alətləri, həm də xüsusi orkestr də Avropa klarnetlər, gitaralar və skripkalar istifadə olunur. 1970-ci Əfqanıstanın musiqi sənayesi qızıl dövr idi. Populər musiqi də başqa yerdə İran, Tacikistan, ərəb dünyası və idxal Hindistan və Pakistan kino film və musiqi daxildir.

İlk növbədə Peshawer, Karaçi və paytaxt İslamabadda şəhərlərində yerləşən qonşu Pakistanda inkişaf etməkdə olan Əfqan musiqi sənayesi də var. Əfqan musiqi sənayesi ifaçılar üçün konsert keçirilməsi, diri-diri sənaye saxlamaq üçün kömək, orada Əfqanıstan vasitəsilə qaldı. Əfqan ifaçıları hələ də müntəzəm yaşayır. Təxminən 3-4 milyon əfqanlar üçün ölkə daxilində konsert Pakistan televiziya proqramların çıxış ön plandadır.